

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060101

DOM
2023-10-11
Stockholm

Mål nr
M 10561-22

Sid 1 (12)

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2022-08-18 i mål nr M 300-21,
se bilaga A

PARTER

Klagande

Kammarkollegiet

Motpart

1. Holmen Skog Mitt AB, 559165-6623

Ombud: Advokat S.H

2. A.T

Ombud: Advokat F.M

SAKEN

Ansökan om utrivning av tre dammar i Långvindsån i Hudiksvalls kommun

Mark- och miljööverdomstolens domslut, se nästa sida.

Dok.Id 1936869

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom avslår Mark- och miljööverdomstolen Holmen Skog Mitt AB:s ansökan om tillstånd.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår A.Ts yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

BAKGRUND

Holmen Skog Mitt AB (Holmen Skog) ansökte om tillstånd till utrivning av tre dammar i Långvindsån – Hålldammen, Herrgårdsdammen och Kvarndammen –, inklusive erforderliga åtgärder för återställande av åns botten, bland annat genom utfyllning, planering och tröskling. I andra hand yrkade Holmen Skog att ansökan skulle prövas såsom ändring av vattenverksamhet.

Mark- och miljödomstolen prövade ansökan enligt 11 kap. 19 § miljöbalken och gav tillstånd enligt vad Holmen Skog yrkat i första hand.

Kammarkollegiet har överklagat mark- och miljödomstolens dom.

Mark- och miljööverdomstolen har med stöd av 23 kap. 6 § miljöbalken avgjort målet utan huvudförhandling.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska avslå Holmen Skogs ansökan om tillstånd till utrivning. Kammarkollegiet har även yrkat att bolagets andrahandsyrkande ska avslås, om Mark- och miljööverdomstolen skulle anse att det kan prövas utan återförvisning.

Holmen Skog har motsatt sig Kammarkollegiets ändringsyrkanden.

A.T har medgett att Holmen Skogs ansökan om utrivning avslås samt yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 15 250 kr inklusive moms, avseende ombudsarvode.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har sammanfattningsvis anfört följande.

Mark- och miljödomstolarna är inte konsekventa i sina bedömningar av ansökningar om tillstånd till utrivning av vattenanläggningar enligt 11 kap. 19 § miljöbalken. Med utgångspunkt i att utrivningstillstånd ”skall lämnas” medges ibland att delar av befintlig anläggning lämnas kvar eller att nya delar tillkommer, utan att någon bedömning görs av deras fortsatta påverkan på vattenförhållandena. Ett utrivningstillstånd kan på så sätt komma att innefatta åtgärder som är tillståndspliktiga enligt 11 kap. 9 § miljöbalken. Rättsföljden av ett sådant tillstånd blir otydlig för anläggningsägaren och övriga intressenter, eftersom det inte står klart om någon underhållsskyldighet enligt 11 kap. 17 § miljöbalken kvarstår.

”Utrivning” är en kvalificerad åtgärd med ett visst resultat: att det efter utrivningen inte kvarstår någon vattenanläggning, eller någon möjlighet att rester av anläggningen kan ändra vattenförhållandena. Det får inte heller tillkomma någon ny vattenanläggning. De skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått som föreskrivs inom ramen för utrivningstillståndet måste motiveras som sådana, och får inte vara så långtgående att vattenverksamheten fortsätter på ett sätt som motiverar ett fortsatt underhållsansvar, t.ex. för att vissa funktionskrav ställs på anläggningen och den kan bli föremål för tillsyn.

Det saknas stöd i miljöbalken för att skyddsåtgärder vid utrivning skulle kunna innebära att anläggningar bevarar sin funktion och samtidigt befrias från ägare eller att nya ägarlösa anläggningar uppförs utan tillstånd. En sådan ordning ger konsekvenser för hela regelsystemet och borde endast komma i fråga efter en lagändring. Det är sökanden som ska visa att det är fråga om en utrivning. Om det inte är fråga om utrivning ska ansökan prövas enligt 11 kap. 9 § miljöbalken.

Holmen Skog har uppgett att syftet med ansökan är att vattenverksamheten ska avslutas och bolaget befrias från ansvaret som dammägare. Av ansökan framgår att delar av Hålldammen och Herrgårdsdammen lämnas kvar och att de kommer att ha en fortsatt dämmande och avledande funktion. I Hålldammen lämnas t.ex. en betonglagning, som uppges kunna användas som bräddavlopp vid höga flöden. Vidare anläggs stentrösklar som syftar till att bibehålla vattennivån. Dessa utgör nya

dämmande anläggningar. Vad gäller Kvarndammen saknas en tydlig bedömning av hur verksamheten relaterar till fortsatt påverkan på vattenförhållandena.

Det finns mot denna bakgrund goda skäl att anta att en underhållsskyldighet kvarstår. Holmen Skog har inte presenterat någon utredning till stöd för motsatsen, och inte heller motiverat kvarlämnandet av delar respektive övriga åtgärder såsom nödvändiga och lämpliga samt möjliga att föreskriva som villkor inom ramen för ett utrivningstillstånd, där utgångspunkten alltså är att vattenverksamheten ska avslutas och de därför nödvändiga anläggningarna ska tas bort. Holmen Skog har uppgett att det uppnås en effekt av minskad risk för olyckor och tillbud i samband med befarat dammbrott, vilket inte kan anses förenligt med att underhållsskyldigheten enligt 11 kap. 17 § miljöbalken ska upphöra. Kammarkollegiets uppfattning är att en underhållsskyldighet kvarstår och att ansökan ska prövas såsom ändring av befintliga vattenanläggningar m.m. Holmen Skogs förstahandsyrkande om tillstånd till utrivning ska därför avslås.

Holmen Skog har vid huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen i andra hand yrkat att ansökan ska prövas såsom ändring av vattenverksamhet. Kammarkollegiets inställning till yrkandet har inte återgetts i mark- och miljödomstolens dom, och ansökan med denna avgränsning har varken omfattats av samrådet eller prövats av mark- och miljödomstolen. Det konstateras att verksamheten innebär ändring av vattenanläggningar som saknar tillstånd och som därmed måste lagligförklaras innan ändring kan medges. Anläggningarnas laglighet kan dock inte prövas i målet, eftersom det saknas yrkande om lagligförklaring. Ändringen av verksamheten är inte heller beskriven i så precisa termer att erforderliga villkor kan föreskrivas. Om Mark- och miljööverdomstolen trots de stora bristerna bedömer det möjligt att ta ställning till andrahandsyrkandet utan återförvisning så yrkas avslag även i denna del.

Holmen Skog har sammanfattningsvis anfört följande.

Vid Hålldammen och Herrgårdsdammen planeras nuvarande utskov att ersättas med naturliga trösklar med tillhörande forsliknande partier, medan det vid Kvarndammen planeras en mer omfattande utrivning av en större del av dammkroppen. Åtgärderna

avser att möjliggöra för vattendragets flöde att kunna variera utifrån naturliga förhållanden.

Någon fortsatt aktiv reglering av vattenstånd eller vattenflöden kommer inte att upprätthållas vid någon av de utrivna dammarna. Vid Hålldammen respektive Herrgårdsdammen kommer uppströms yta att bibehållas, i stället för att sänkas av till ursprunglig nivå, men vattendragets flöde kommer att kunna variera på ett naturligt sätt.

Det är helt nödvändigt att i samband med genomförandet av utrivningen anlägga naturliga trösklar. Det rör sig om åtgärder för att återställa ån men samtidigt behålla dess samspel med omgivningen såsom den har vuxit fram. Trösklarna ska tillsammans med andra återställningsåtgärder, t.ex. utfyllning och planering, ses som skyddsåtgärder för att undvika skador både uppströms och på samhället Långvind, och de intressen som finns representerade där.

Rätten till utrivning enligt 11 kap. 19 § miljöbalken är ovillkorlig, men gäller parallellt med andra bestämmelser i t.ex. 2 och 31 kap. miljöbalken samt 3 kap. 1 § jordabalken. Holmen Skog vill befrias från sitt underhållsansvar som dammägare, men kommer fortsatt att ansvara som fastighetsägare för åtgärder som utförs på den egna fastigheten. De stentrösklar som planeras kommer, även om det blir fråga om att slå ner spont, att motsvara naturliga strukturer och utsättas för slitage på samma sätt som naturliga strukturer. I den mån sådant slitage någon gång i framtiden skulle leda till skada på annans fastighet, omfattas det alltså av fastighetsägaransvaret i miljöbalken och jordabalken. Det blir inte fråga om ”ägarlösa anläggningar” som Kammarkollegiet anfört.

Varje utrivning är unik och måste bedömas platsspecifikt. Det är därför problematiskt med allmänna uttalanden om vad som kvalificerar sig som en ”utrivning”. Däremot finns det ett behov av att tydliggöra begreppet ”vattenanläggning”. Holmen Skog gör gällande att en konstruerad tröskel, som efter en utrivning ersätter en tidigare damm eller annan vattenanläggning, inte ska anses utgöra en ny vattenanläggning så länge inte någon aktiv reglering av vattenstånd eller vattenflöden upprätthålls. I det aktuella

fallet är det alltså inte fråga om några nya vattenanläggningar, eftersom det som kommer att finnas kvar på platsen är stenar av olika fraktioner, som eventuellt hålls på plats med spont. Någon fortsatt möjlighet till aktiv reglering av vattenstånd eller vattenflöden kommer inte att upprätthållas vid någon av de utrivna dammarna.

Ett avslutande av vattenverksamheten är inte likställt med att alla dämmande strukturer måste avlägsnas. Av praxis framgår att det är normalt förekommande vid utrivning att vissa delar lämnas kvar och att naturlika trösklar anläggs, för att åstadkomma en återgång till mer naturliga förhållanden, säkerställa vattennivå och fiskvandring, underlätta t.ex. gång- och skoteröverfart, bevara kulturmiljön osv. I förevarande mål har diskussioner avseende kulturmiljön förts både i förhållande till Kvarndammen och Herrgårdsdammen, och tillståndet med villkor har utformats därefter. Anläggandet av stentrösklar och andra återställandeåtgärder, t.ex. utfyllning och planering, ska ses som skyddsåtgärder för att undvika skador både uppströms och på samhället Långvind och de intressen som finns representerade där.

Alternativet total utrivning skulle få stora konsekvenser för omgivningarna och kulturmiljön i Långvind och uppströms Hålldammen. Sjön Hålldammen skulle sannolikt sänkas av hela vägen upp till näset öster om Kallgröten och förvandlas till en smal fåra. Norasjön skulle sannolikt minska till en yta om drygt halva nuvarande sjön. Vid Herrgårdsdammen skulle vattenspegeln vid den gamla herrgården försvinna.

Utredningen är tillräcklig. Det är inte rimligt utifrån projektets storlek att kräva en utredning av den omfattning som Kammarkollegiet efterfrågat. Det successivt utredande tillvägagångssätt som beskrivs i ansökan är det mest lämpliga, eftersom ritningar m.m. annars sannolikt ändå skulle behöva ändras i genomförandeskedet. Metoden har länsstyrelsens och miljökontorets stöd, och är gängse i branschen. Utrivningarna ska enligt villkoren i tillståndet utföras i nära samarbete med länsstyrelsen, som enligt villkor 10–12 ska godkänna åtgärderna innan dammägaransvaret formellt upphör.

Det är bland annat för att det inte ska lämnas kvar dammar med tveksam säkerhet som lagstiftaren gjort det enkelt för verksamhetsutövare att få tillstånd att riva ut sina

vattenanläggningar. Holmen vidhåller vikten av att inte komplicera möjligheten att erhålla utrivningstillstånd, vare sig i fråga om vilket område som måste utredas eller vilken detaljeringsgrad de ritningar som presenteras i ansökan måste ha.

Närboende har erbjudits att överta ansvaret för dammarna, och då särskilt Kvarndammen, men detta har avböjts.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

Tillämpliga bestämmelser om vattenverksamhet finns i 11 kap. miljöbalken.

Huvudfrågan i målet är om de ansökta åtgärderna kan omfattas av ett tillstånd till utrivning enligt kapitlets 19 § eller om det krävs tillstånd enligt 9 §.

Med vattenverksamhet avses bland annat uppförande, ändring, lagning eller utrivning av en anläggning i ett vattenområde (3 §). En vattenanläggning är en anläggning, som har kommit till genom en vattenverksamhet, tillsammans med manöveranordningar som hör till en sådan anläggning. En damm är en vattenanläggning vars syfte är att dämna upp eller utestänga vatten eller blandningar av vatten och annat material (4 §).

Enligt huvudregeln krävs tillstånd för vattenverksamhet (9 §). Tillstånd behövs dock inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena (12 §). Tillståndsplikten gäller även utrivning.

Med utrivning förstås borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts i stället. Om anläggningen ska ersättas med en ny anläggning, kommer ansökan att få utföra den nya vattenanläggningen att utgöra huvudsaken och borttagandet av den befintliga anläggningen endast vara ett led i det nya byggnadsarbetet. Vid tillståndsprövningen av den nya verksamheten ska också avgöras hur den gamla

vattenanläggningen får rivras ut och skaderegleringen ska avse även utrivningen. (Se prop. 1981/82:130, s. 557 och Bertil Bengtsson m.fl. 1 juni 2023, JUNO, kommentaren till 11 kap. 19 § miljöbalken.) Bestämmelsen kan vara tillämplig även vid partiell utrivning (se rättsfallet MÖD 2011:52).

För utrivning finns en särskild prövningsregel (19 §). Den anger att tillstånd alltid ska lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten om inte ett förordnande om överflyttning av underhållsskyldigheten m.m. meddelas enligt 20 §. Domstolen får enligt den bestämmelsen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och fullgöra övriga skyldigheter som ligger på anläggningens ägare ska övergå på annan. Så får ske om det begärs av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen. När en damm eller annan vattenanläggning har funnits under lång tid har ofta natur och människor inrättat sig efter de nya vattenförhållandena. Det kan då finnas ett intresse av att behålla anläggningen. En utrivning kan exempelvis innebära att djur- och växtlivet påverkas eller att bryggor blir oanvändbara på grund av att vattenståndet ändras. Ibland kan även anläggningen som sådan vara intressant, t.ex. när ett dammkrön används för väg eller en stenbro har ett kulturhistoriskt intresse. Av dessa skäl ges i bestämmelsen också möjlighet för stat, kommun och vattenförbund att ta över skötseln av en vattenanläggning. (Se prop. 1997/98:45 Del 2, s. 142.)

Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena (17 §). Med ett utrivningstillstånd kan anläggningsägarens underhållsansvar upphöra. Tillstånd till utrivning kan som redovisats ovan vägras av domstolen på ett skäl, nämligen när förordnande meddelas att underhållet av vattenanläggningen ska övergå på någon annan (se prop. 1997/98:45 Del 2, s. 141).

Det kan konstateras att bestämmelsen i 19 § om tillstånd till utrivning är ett undantag från den allmänna tillståndsplikten i 9 §. Om en ansökan även avser annan tillståndspliktig verksamhet än utrivning krävs enligt huvudregeln tillstånd enligt 9 §. Tillstånd till partiell utrivning anses kunna ges efter prövning av de särskilda omständigheterna och ett underhållsansvar kan då kvarstå i framtiden.

Aktuella åtgärder

Uppströms dammarna *Hålldammen* och *Herrgårdsdammen* kommer det enligt ansökan att anläggas stentrösklar som ersätter dammutskovens nivåhållande funktion, för att bibehålla strandlinje och vattennivå. Trösklarna avses byggas upp av osorterad morän. Om behov finns och bottenförhållandena tillåter sätts en träspons i trösklarnas centrala del.

I ansökan anges att en större del av dammvallen vid *Kvarndammen* öppnas upp och att ett naturligt kvillområde med flera olika fåror återskapas där. Naturligt material från dammvallen anges då kunna placeras ut i närområdet så att det inte riskeras någon erosion och påverkan på Klensmedjan. Betongmaterial från gjutningar etc. används som fyllnadsmaterial och fylls över med naturmaterial alternativt sorteras ut och fraktas till deponi. Åtgärden uppges vara omfattande och kommer att bestå av maskinarbeten med grävmaskin men även tillförsel av naturstensmaterial för att säkerställa fiskvandring förbi området. Sammantaget anges dessa åtgärder innebära att miljön i och omkring vattendraget förändras från ett uppdämt vatten/dammiljö med blankvattenyta till en strömmande/forsande miljö med, åtminstone periodvis, flera aktiva fåror och ett stenigt/blockigt bottenstrat. Nuvarande vattenspegel bedöms komma att minska från cirka 1 600 m² till 500–700 m². Övriga områden bedöms bli torrlagda och bevuxna med vegetation över tid. Eventuellt placeras – före avsänkning av den större dammen – även en tröskel av natursten i utloppet av den mindre dammen på annans mark. Härigenom anges en spegelvattenyta kunna behållas även i denna damm efter utförda åtgärder. Detta anges ingå i ett ersättningserbjudande och kräva godkännande av berörd fastighetsägare/sakägare innan åtgärden utförs.

I ansökan anges att tillstånd till dämning i området har meddelats genom privilegiebrev daterat den 12 november 1687 och att dammarna inte är lagligförklarade.

Mark- och miljööverdomstolens bedömningar

Av ansökan framgår att huvudsyftet med anläggandet av trösklarna vid *Hålldammen* och *Herrgårdsdammen* är att förhindra en oönskad avsänkning av vattennivån. Mark-

och miljööverdomstolen gör bedömningen att trösklarna utgör en ny, dämmande vattenanläggning. De redovisade skälen för anläggandet föranleder ingen annan bedömning.

Holmen Skog har angett att syftet med ansökan i första hand är att underhållsskyldigheten ska upphöra för bolaget. Det är inte uppenbart att allmänna eller enskilda intressen inte skulle skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena (12 §). De ansökta åtgärderna ryms sammanfattningsvis inte inom det utrivningstillstånd enligt 11 kap. 19 § miljöbalken som sökts i första hand.

Holmen Skog har i andra hand yrkat att ansökan ska prövas såsom ändring av vattenverksamheten. Yrkandet framställdes vid huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen. I denna del konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att utredningen i målet inte är tillräcklig för att närmare bedöma om det föreligger förutsättningar för tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken och i så fall vilka skyddsåtgärder som ett tillstånd skulle kräva.

Ansökan avseende *Hålldammen* och *Herrgårdsdammen* ska mot denna bakgrund avslås.

Mark och miljööverdomstolen anser att de ansökta åtgärderna vid *Kvarndammen*, eventuellt med undantag för den tröskel i natursten som föreslås i utloppet till den angränsande mindre dammen, kan bedömas som utrivning enligt 11 kap. 19 § miljöbalken.

Mark- och miljööverdomstolen gör dock bedömningen att oavsett om åtgärderna är att bedöma som utrivning eller ändring av vattenverksamheten så är utredningen inte tillräcklig för att närmare ta ställning till vilka skyddsåtgärder som ett tillstånd skulle kräva. Ansökan avseende *Kvarndammen* ska därför också avslås.

Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen

A.T har begärt ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

I ansökningsmål som överklagats svarar sökanden i fråga om kostnader i högre rätt för sina egna kostnader och de kostnader som uppkommit för motparterna genom att sökanden klagat, se 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken. Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål om vattenverksamhet får dock efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten ska svara för sina kostnader, eller att part som förlorar ska ersätta annan parts kostnader, se 25 kap. 5 § andra stycket miljöbalken. I andra situationer gäller 18 kap. rättegångsbalken vid överklagande.

Holmen Skog har inte överklagat mark- och miljödomstolens dom och kan inte anses vara förlorande part i förhållande till A.T. Mark- och miljööverdomstolen gör mot den bakgrunden bedömningen att det saknas förutsättningar att förplikta Holmen Skog att ersätta A.T för rättegångskostnader här.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 8 november 2023.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg och Lars Olsson, referent, tekniska rådet Ingrid Johansson samt hovrättsrådet Katarina Welin.

Föredragande har varit Karin Wallin.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2022-08-18
meddelad i
Östersund

Mål nr M 300-21

PARTER

Sökande

Holmen Skog Mitt AB

Ombud: Advokat S.H

Sakägare

A.T

Ombud: Advokat F.M

SAKEN

Ansökan om utrivning av tre dammar i Långvindsån, Hudiksvalls kommun

Avrinningsområde: Kustområde - SE46047

Hålldammen:	N: 6816315.24	E:611650.14
Kvarndammen:	N: 6815546.5,	E: 612450.56
Herrgårdsdammen	N: 6815751.28	E: 613281.72

DOMSLUT

Tillstånd

Mark och miljödomstolen lämnar Holmen Skog Mitt AB tillstånd enligt 11 kap miljöbalken att i enlighet med vad som framgår av ansökan riva ut Hålldammen, Kvarndammen samt Herrgårdsdammen. Tillstånd lämnas även för att utföra erforderliga åtgärder för återställande av åns botten, bland annat genom utfyllning, planering och tröskling.

Dok.Id 374640

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00 E-post: mmd.ostersund@dom.se www.ostersundstingsratt.domstol.se		måndag – fredag 08:00–16:00

Villkor för verksamheten

Mark- och miljödomstolen föreskriver att följande villkor ska gälla för verksamheten.

1. Verksamheten ska utföras och bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Holmen Skog Mitt AB har uppgett i ansökningshandlingarna, övriga handlingar och ritningar, samt i övrigt åtagit sig i målet.
2. Arbeten i vattenområde ska utföras under perioden sommar t.o.m. tidig höst (den 15 juni – 30 september). Om förseningar uppstår p.g.a. oförutsedd händelse får tillsynsmyndigheten efter prövning medge en utökning av arbetstiden.
3. Allt arbete i vatten ska utföras med stor aktsamhet för att minimera risken för grumling och för att minska risken för att olja och andra miljöskadliga föroreningar når vattnet.
4. Maskiner som används i och vid vatten ska vara försedda med slangbrottsventiler samt använda drivmedel och oljor som är miljöklassade. Hydraulvätskor ska uppfylla miljökraven i Svensk standard 155434.
5. Saneringsutrustning för hantering av oljespill ska finnas nära till hands.
6. De delar av maskinerna som används i vatten ska vara desinficerade eller ha uppnått fullständig torrhet om de har flyttats från annan sjö eller annat vattendrag.
7. Under arbetstiden ska Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggarbetsplats (NFS 2004:15) innehållas.
8. Arbeten ska utföras med erforderlig kompetens inom relevanta områden och på ett sådant sätt att skador på kulturhistoriskt viktiga lämningar och konstruktioner minimeras.
9. Objekt som enligt kulturmiljölagstiftningen kräver särskilt hänsynstagande ska på ett tydligt sätt märkas ut innan arbetena påbörjas.

10. Ett kontrollprogram för arbetet med utrivningarna ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten. Det ska ges in till tillsynsmyndigheten en månad innan arbetena påbörjas.
11. Holmen Skog Mitt AB ska i förväg meddela länsstyrelsen när arbetena kommer att påbörjas.
12. När arbetena har avslutats, och efter därpå närmast följande vårflod, ska Holmen Skog Mitt AB tillsammans med länsstyrelsen, säkerställa att tillräckliga möjligheter till fiskvandring har uppnåtts.

Övriga frågor

1. Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet ingivna miljökonsekvensbeskrivningen och slutför miljöbedömningen.
 2. Mark- och miljödomstolen fastställer arbetstiden till fyra år räknat från den dag denna dom vinner laga kraft. Tiden för anmälan av oförutsedd skada bestäms till tio år räknat från arbetstidens utgång.
 3. Holmen Skog Mitt AB ska till Länsstyrelsen i Gävleborgs län utge ersättning för rättegångskostnader med 24 000 kr. Holmen Skog Mitt AB ska till Kammarkollegiet utge ersättning för rättegångskostnader med 23 300 kr. Holmen Skog AB ska till A.T utge ersättning för rättegångskostnader med 90 025 kr. På beloppen ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen från dag för dom till dess betalning sker.
 4. Holmen Skog Mitt AB ska till A.T utge skadeersättning med 600 000 kr. På beloppet ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen från dag för dom till dess betalning sker.
 5. Domstolen fastställer slutligt prövningsavgiften till 1 500 kr. Avgiften är betald.
-

BAKGRUND

Holmen Skog Mitt AB (Holmen Skog) har ansökt hos mark- och miljödomstolen om att få riva ut tre reglerdammar i Långvidsån i anslutning till Norasjön och Långvinds Bruk; Hålldammen, Kvarndammen och Herrgårdsdammen. Dammarna anlades i slutet av 1600-talet. De är i varierande skick och reglering sker manuellt med träsättar. Dammarna nyttjas i dagsläget inte för produktion av vattenkraft eller dylikt, men de utgör ett tydligt inslag i landskapsbilden.

Holmen Skog anser att utrivningarna kommer att medföra att vattendraget återställs till ett naturliknande tillstånd; möjligheterna till fiskvandring förbättras, liksom möjligheten att uppnå beslutad miljö kvalitetsnorm. Dessutom uppnås en effekt av minskad risk för olyckor och tillbud i samband med ett befarat dammbrott samt minskad risk för översvämning i bruksmiljön orsakad av högflöden.

YRKANDEN

Holmen Skog yrkar enligt 11 kap. 19 § miljöbalken tillstånd att, i enlighet med vad som anges ovan, få riva ut Hålldammen, Kvarndammen samt Herrgårdsdammen, inkluderande erforderliga åtgärder för återställande av åns botten bl.a. genom utfyllning, planering och tröskling. Holmen Skog har vid huvudförhandling kompletterat sitt yrkande på så sätt att om domstolen skulle anse att förutsättningarna för utrivning enligt 11 kap 19 § miljöbalken inte är för handen så ansöker Holmen Skog tillstånd till ändring av verksamheten i enlighet med vad som framgår av ansökan.

Holmen Skog hemställer att skadereglering enligt 31 kap. miljöbalken, avseende skador på grund av utrivningen, fastställs till 400 000 kr.

Härtill hemställes att arbetstiden fastställs till fyra år samt att tiden för talan om oförutsedd skada anges till fem år.

Holmen Skog yrkar att den miljökonsekvensbeskrivning som upprättats ska godkännas.

TIDIGARE BESLUT

Tillstånd till dämning i området har meddelats genom privilegiebrev daterat den 12 november 1687. Dammarna är inte lagligförklarade.

ANSÖKAN

De ansökta åtgärderna innebär att miljön på vissa sträckor i och omkring vattendraget förändras från ett uppdamt vatten med blankvattenyta till en strömmande/forsande miljö med, åtminstone periodvis, flera aktiva fåror och ett stenigt/blockigt bottensubstrat.

Vid Hålldammen och Herrgårdsdammen planeras nuvarande utskov att ersättas med naturliga trösklar som möjliggör att vattendragets flöde får variera rent naturligt. Trösklarnas utformning kommer att anpassas till förväntade flöden. Vid Kvarndammen planeras en mer omfattande utrivning. En större del av dammvallen planeras där att öppnas upp för att återskapa ett naturligt kvillområde med flera olika fåror. Naturligt material från dammvallen kan då plaseras ut i närområdet på sådant sätt att det inte riskeras någon erosion och påverkan på Klensmedjan. Betongmaterial från gjutningar etc. används som fyllnadsmaterial och fylls över med naturmaterial alternativt sorteras ut och fraktas till deponi.

Rådighet

Bolaget äger fastigheten A, där dammarna är belägna (dammägare). Erforderlig rådighet föreligger följaktligen.

Beskrivning av dammarna

Längst uppströms i det berörda området, vid utloppet av Norasjön/Hålldammen, ligger Hålldammen. Fallhöjden där bedöms som ringa till måttlig (upp till 2,3 meter). Längre nedströms ligger Kvarndammen, med en högre fallhöjd (upp till 3,8 meter), och med en till vattendraget/dammen angränsande fastighet med bostadshus. Längst ned i området, i bruksmiljön, ligger Herrgårdsdammen, med en fallhöjd om upp till 2,2 meter.

Hydrologi

Långvindsån har ett avrinningsområde om ca 101,04 km² uppströms Hålldammen.

Ån har följande flödesnoteringar enligt SMHI:s vattenwebb:

- Högsta högvattenföring (HHQ50) 14,6 m³/s
- Medelhögvattenföring (MHQ) 6,11 m³/s
- Medelvattenföring (MQ) 1,08 m³/s
- Medellågvattenföring (MLQ) 0,16 m³/s

Årsflödet karakteriseras av en markerad flödestopp under våren, upp till i storleksordningen 3,5-4,0 m³/s, och några mindre flödestoppar upp till cirka 1,0 m³/s under sommar/höst. Ån har en relativt hög och stabil senhöst-vintervattenföring om strax under 1,0 m³/s.

Höjdsystem

Regleringsnivåer för vattenytor i ån är inte fastställda, och verksamheten vid dammarna utgår följaktligen inte från något höjdsystem. Ett tillfälligt lokalt höjdsystem kommer att skapas i samband med utrivningen.

Sakägare

Fastigheten B har en sådan närhet till en av dammarna (Kvarndammen), att ägaren till fastigheten ska anses som vattenrättslig sakägare.

Skadereglering

Fastigheten B bedöms påverkas mer än marginellt. En värdering enligt 31 kap. 19 § miljöbalken har utförts.

Det ska enligt bestämmelsen röra sig om skälig ersättning för skador på fastigheten som orsakas av bestående ändringar i vattenförhållandena till följd av utrivningarna. Utrivningen innebär återgång till mer naturliga flödesförhållanden. Strandlinjen flyttar längre ut och mark frigörs när åns utbredningsyta minskar.

Med anledning av utrivningen erbjuds ersättning för skada på egendom med anledning av bestående ändring i vattenförhållanden avseende en bebyggd fastighet. Beloppet bör kunna fastställas såsom skadereglering enligt 31 kap. miljöbalken.

Holmen Skog erbjuder sig att i samband med utrivningen av Kvarndammen på fastigheten B anlägga en tröskel av natursten. Denna skulle i så fall placeras i utloppet av den mindre dammen på denna fastighet, för att bibehålla en spegelvattenyta där.

Miljökonsekvensbeskrivning, samråd, planfrågor m.m.
De planerade åtgärderna är positiva för ekologin och möjliggör en ökad reproduktion av t.ex. öring, stensimpa och flodnejonöga.

Avseende miljö kvalitetsnormerna enligt ramvattendirektivet bedöms ansökta åtgärder öka förutsättningarna för att nå direktivets krav på god ekologisk status.

Landskapsbilden vid Hålldammen och Herrgårdsdammen kommer att förändras i dammarnas närområden genom de stentrösklar som anläggs strax uppströms och igenom dammvallarna. I övrigt bibehålls nivå på vattenytor och visuellt återfinns fortfarande blankvattenytor i likhet med dagens situation.

Störst påverkan och en betydande förändring kommer att uppstå vid Kvarndammen, där vattenmiljön förändras från en damm till ett fritt rinnande vattendrag med strömmande/forsande karaktär. Skadeförebyggande åtgärder föreslås därför, i syfte att motverka en del av förändringen vid Kvarndammen samt för att säkra kulturvärden i området. De skadeförebyggande åtgärderna är följande:

- Utplacering av naturligt material från dammvallen i åfåran för att förhindra erosion och påverkan på kulturvärden nedströms.
- Anläggande av tröskel i natursten för att upprätthålla spegelvattenyta på grannfastigheten.
- Uppmärkning av objekt som kan vara av kulturhistoriskt värde, samt samråd med tillsynsmyndigheten före åtgärd.
- De försiktighetsmått i samband med arbeten i/vid vatten som framgår av villkorsförslagen.

Sammantaget bedöms projektet vara positivt med avseende på hydrologiska aspekter, naturmiljö, vattenmiljö och rekreation, bl.a. i form av fiske.

Konsekvenserna med avseende på boendemiljö bedöms som måttliga, och kompenseras genom erbjuden ersättning. Åtgärderna eliminerar även riskerna för dammbrott och bidrar till en minskad risk för översvämning i bruksmiljön orsakad av höglöden.

Hänsynsregler och tillåtlighet

Holmen Skog anser sig ha omvittnad god kunskap och erfarenhet vad avser vattenverksamhet bl.a. med avseende på dammanläggningar. Miljöförbättrande åtgärder utförs i ökande omfattning av bolaget. Holmen Skog engagerar konsulter med hög kompetens och engagerade entreprenörer som följer fastställda miljöplaner och kontrollprogram.

Projektet i sig utgår från att förbättra miljöförhållandena och att helt eliminera inverkan av dammarna på platsen. Under byggnadsarbeten kommer produktvalsprincipen att tillämpas. Detsamma gäller för hushållningsaspekter samt övrig hänsyn till miljön och människors hälsa.

Valet av plats är givet.

Någon betydande skada för allmänna eller enskilda intressen uppkommer inte.

Av 11 kap. 19 § miljöbalken följer att tillstånd alltid ska lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om inte förordnande meddelas enligt 20 §. Tillämpning av 20 § är inte, enligt vad som har kommit till bolagets kännedom, aktuellt i förevarande fall.

Kontrollprogram

Holmen Skog avser att upprätta och till tillsynsmyndigheten ge in ett kontrollprogram avseende utrivningsarbetet. Som tidplan för detta föreslås att

dokumentet ges in till länsstyrelsen senast en månad innan arbetet med utrivningarna påbörjas.

Villkorsförslag

Som villkor föreslås följande:

1. Verksamheten ska utföras och bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget har uppgett i ansökningshandlingarna, övriga handlingar och ritningar, samt i övrigt åtagit sig i målet.
2. Arbeten i vattenområde ska utföras under perioden sommar t.o.m. tidig höst (den 15 juni – 30 september). Om förseningar uppstår p.g.a. oförutsedd händelse får tillsynsmyndigheten efter prövning medge en utökning av arbetstiden.
3. Allt arbete i vatten ska utföras med stor aktsamhet för att minimera risken för grumling och för att minska risken för att olja och andra miljöskadliga föroreningar når vattnet.
4. Maskiner som används i och vid vatten ska vara försedda med slangbrottsventiler samt använda drivmedel och oljor som är miljöklassade. Hydraulvätskor ska uppfylla miljökraven i Svensk standard 155434.
5. Saneringsutrustning för hantering av oljespill ska finnas nära till hands.
6. De delar av maskinerna som används i vatten ska vara desinficerade eller ha uppnått fullständig torrhet om de har flyttats från annan sjö eller annat vattendrag.
7. Under arbetstiden ska Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggarbetsplats (NFS 2004:15) innehållas.
8. Arbeten ska utföras med erforderlig kompetens inom relevanta områden och på ett sådant sätt att skador på kulturhistoriskt viktiga lämningar och konstruktioner minimeras.
9. Objekt som enligt kulturmiljölagstiftningen kräver särskilt hänsynstagande ska på ett tydligt sätt märkas ut innan arbetena påbörjas.
10. Ett kontrollprogram för arbetet med utrivningarna ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten. Det ska ges in till tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas.
11. Bolaget ska i förväg meddela länsstyrelsen när arbetena kommer att påbörjas.
12. När arbetena har avslutats, och efter därpå närmast följande vårflod, ska bolaget tillsammans med länsstyrelsen, säkerställa att tillräckliga möjligheter till fiskvandring har uppnåtts.

Arbetstid och oförutsedd skada

Eftersom utrivningarna är beroende av flöden som möjliggör arbetet, och eftersom flödena inte är möjliga att förutse, bör arbetstiden för utrivningsarbetena fastställas till fyra år från det att tillståndet har vunnit laga kraft.

Tiden för talan om oförutsedd skada bör vara fem år från arbetstidens utgång

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdsverket och havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig.

Länsstyrelsen anser att verksamheten kan tillåtas för planerade åtgärder i Hålldammen och Herrgårdsdammen.

Angående tillåtlighet för åtgärderna i Kvarndammen kan inte länsstyrelsen ta ställning till dessa ännu på grund av bristande underlag i ansökan och miljökonsekvensbeskrivning gällande kulturmiljöutredning.

Länsstyrelsen yrkar på att tillståndet förenas med följande villkor:

1. En utredning om påverkan på kulturmiljön vid Kvarndammen behöver utföras innan länsstyrelsen kan bedöma den påverkan som åtgärden kan få av planerade åtgärder.
2. Arbeten i vattenområde bör utföras under perioden sommar - tidig höst (ca 15 juni – 30 september). Om förseningar uppstår på grund av oförutsedda händelse får tillsynsmyndigheten efter prövning medge en utökning av arbetstiden.
3. Allt arbete i vatten ska utföras med stor aktsamhet för att minimera risken för grumling och för att minska risken för att olja och andra miljöskadliga föroreningar når vattnet.
4. Maskiner som används i och vid vatten ska vara försedda med slangbrottsventiler och bör använda hydraulvätskor som uppfyller miljökraven i Svensk standard 15 54 34.
5. Saneringsutrustning för hantering av oljespill ska finnas nära tillhands.

6. De delar av maskinerna som når vattnet ska vara desinficerade eller ha uppnått fullständig torrhet om de flyttats från annan sjö eller vattendrag.

7. Under arbetstiden ska Naturvårdsverkets riktvärden, NFS 2004:15 för buller från byggarbetsplatser innehållas.

8. Innan verksamheten får påbörjas ska det finnas ett kontrollprogram framtaget i samråd med tillsynsmyndigheten.

9. Sökanden ska i förväg meddela länsstyrelsen när arbetena kommer att påbörjas.

Länsstyrelsen deltog i det avgränsningssamråd som Holmen anordnade den 4 december 2019. Vid samrådet anförde länsstyrelsen att påverkan på kulturmiljön behövde undersökas och dokumenteras. Detta eftersom de planerade åtgärderna berör flera känsliga kulturmiljöer.

Vid genomgång av ansökan och miljökonsekvensbeskrivning kan länsstyrelsen konstatera att det inte finns något kulturmiljöunderlag och att detta är en brist. Detta gäller främst vid Kvarndammen där det kan vara så att det finns fornlämningar och om det finns fornlämningar krävs tillstånd enligt kulturmiljölagen (1988:950) 2 kap. innan några arbeten får påbörjas. För att minimera risken för negativ påverkan på de kulturvärden som finns i anslutning till Kvarndammen, menar länsstyrelsen att Holmen Skog behöver komplettera ansökan med ett kulturmiljöunderlag. Arbetet behöver utföras av en konsult med antikvarisk kompetens och innehålla en översiktlig kulturhistorisk beskrivning och analys av området, men med ett särskilt fokus riktat mot berörd dammkonstruktion. I beskrivningen/analysen bör ingå en antikvarisk dokumentation och registrering i Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR) av Kvarndammen och den närmaste omgivningen. Länsstyrelsen ser gärna att konsulten lämnar förslag till kulturmiljöhänsyn, bevarande och/eller anpassning vid ett genomförande av planerad utrivning.

I miljökonsekvensbeskrivningen hänvisas till en rapport (Bevarande och utvecklingsplan för Långvindsbruks och kulturförening) från 2000 som dock bara tar upp byggnaderna inom bruksområdet och inte själva dammarna.

I den tekniska beskrivningen redogörs för hur planerade åtgärder huvudsakligen kommer att genomföras. Holmen Skog anger att beskrivningen är i stora delar relativt översiktlig då utförandet kommer behöva modifieras/anpassas beroende på hur förhållanden på plats visar sig vara när själva utrivningen påbörjats. Dessa går inte enligt ansökan att med en rimlig insats att förutse/mäta innan arbeten påbörjas.

Länsstyrelsen kan förstå dessa argument från Holmen Skog men anser ändå att den tekniska beskrivningen kunde varit mer innehållsrik och beskrivande av hur dessa trösklar ska anläggas. I den tekniska beskrivningen och i miljökonsekvensbeskrivningen sägs inget om hur stora sträckor som påverkas upp- och nedströms Kvarndammen.

Länsstyrelsen anser vidare att man vid en utrivning av kvarndammen bör försöka spara t.ex. vissa delar av landfästen och rester av dammen m.m. som är intressanta ur kulturmiljösynpunkt och som kan åskådliggöra hur det såg där tidigare innan utrivning.

Uppströms Kvarndammen har det tidigare funnits en damm, tröskdammen. Länsstyrelsen ställer sig frågan vilken dammens status är idag och påverkas den av planerade åtgärder.

När det gäller planerade arbeten vid Hålldammen och Herrgårdsdammen anser länsstyrelsen att de kan genomföras under förutsättning att arbetena utförs i de befintliga fåror och omlöp och att det inte grävs några nya fåror.

Länsstyrelsen anser att det är oklart i ansökan om det också ska utföras regelrätta biotopåtgärder i anslutning till dammarna i samband med planerade arbeten. Om

biotopåtgärder ska utföras och om det innebär att nya fåror ska tillskapas så kan det innebära att arkeologiska utgrävningar kan behöva utföras.

Utrivningsåtgärderna ska genomföras på sådant sätt att de fiskarter som historiskt har kunnat passera platserna för de tre dammarna även kan göra det efter åtgärd. Länsstyrelsen bedömer att fiskvägarna i dag är passerbara, men åtgärder som ytterligare underlättar fiskpassage är bra. Det bör säkerställas att lutningen vid de utrivna dammarna inte blir för stor. Att enbart vissa arter skulle kunna passera är inte förenligt med god ekologisk status för berörda vattenförekomster, om det inte varit så historiskt. Vid utrivningen ska sökanden säkerställa att utloppen får en sådan utformning att de skapar förutsättningar för naturliga flöden i ån. Det gäller framför allt vid utloppet ur Hålldammen som magasinerar mycket vatten. En felaktig utformning minskar sjöns flödesutjämnande egenskaper och skulle till exempel kunna medverka till att ån torrläggs under torra somrar.

I Långvindsån har bl.a. flodkräfta och flodnejonöga noterats vid inventeringar. Flodkräfta omfattas av ett särskilt åtgärdsprogram för hotade arter och motsvarande håller på att tas fram för flodnejonöga. Det pågår också ett arbete för att gynna vandring och reproduktion av havsöring i Långvindsån. De föreslagna utrivningarna bedöms som positiva för den biologiska mångfalden. Man bör eftersträva att få så naturliga förhållanden som möjligt och det vore positivt om tidigare hinder blir passerbara för även s.k. svagsimmande arter såsom mört och abborre.

Enligt länsstyrelsens kännedom finns det inga inventeringar som tyder på att det finns några speciella naturvärden längs denna sträcka av ån. Det finns dock en nyckelbiotop längre nedströms på södra sidan av Herrgårdsdammen. Länsstyrelsen bedömer att den inte kommer att påverkas av planerade arbeten vid dammarna.

I aktuellt område återfinns 6 olika vattenförekomster. Berörda vattenförekomster är samtliga klassificerade som naturliga vatten (VISS, 2020). Vattenförekomsterna från Hålldammen och uppströms har klassificerats med God eller Hög ekologisk

status. Långvindsåns ekologiska status har klassificerats som måttlig och orsakerna till klassningen är flödesförändringar och morfologiska förändringar (VISS 2020).

Nu gällande miljökvalitetsnormer (MKN) är beslutad till hög eller god för förekomsterna från Hålldammen och uppströms samt till god år 2027 för Långvindsån. Orsakerna till klassningen av ekologisk status i vattenförekomsten Långvindsån är flödesförändringar och morfologiska förändringar. Planerade åtgärder kommer medföra förbättrade vandringsmöjligheter samt en vattenföring som fluktuerar på ett naturligt sätt. Länsstyrelsen ser det som en stor fördel att delar av åns indämda strömsträckor återskapas. Åtgärder för att återställa åns indämda strömsträckor kan vara en förutsättning för att kunna nå god ekologisk status för vattenförekomsten.

Med de villkor och försiktighetsmått som föreskrivits bedömer länsstyrelsen att den ansökta verksamhetens påverkan på de allmänna intressena blir begränsad och därmed kan accepteras. Dock måste kulturvärdena vid Kvarndammen utredas innan arbetena kan påbörjas där.

För att inverkan på miljön, fiskar och andra akvatiska organismer ska bli så liten som möjligt ska arbetet utföras med stor aktsamhet. Det är därför viktigt att arbetet sker med ett minimum av grumling.

Vid val av arbetsmaskiner är det viktigt att se till att dessa är i bra skick så inget oljespill uppkommer. De ska också vara försedda med slangbrottsventiler och bör använda hydraulvätskor som uppfyller miljökraven i Svensk standard 15 54 34. Det innebär bland annat att hydraulvätskan är biologiskt nedbrytbar och ger minimerad vattentoxicitet samt att den ska ha genomgått en kontroll av innehåll av allergiframkallande ämnen och ämnen med särskilt hälso- och miljöfarliga egenskaper.

Kräftpest, parasiter och andra fisk/djursjukdomar kan lätt spridas när man flyttar arbetsmaskiner mellan olika sjöar och vattendrag. Det är därför väldigt viktigt att de

delar av maskinerna som kommer att nå vattnet desinficeras innan arbetet påbörjas. Länsstyrelsen rekommenderar, efter samråd med Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA), rengöring med VIRKON eftersom denna produkt fungerar mot alla smittämnen. Alla desinfektionsbehandlingar är beroende av att ytan först har tvättats rent med fett- och smutslösande rengöringsmedel innan desinfektionsmedlet appliceras. Desinficering kan även göras genom att maskinerna tvättas med denaturerad sprit eller genom att låta dem torka ungefär en vecka efter flytt från annat vattenområde så att de är absolut torra, dessa metoder är dock inte riktigt lika säkra som användandet av VIRKON.

Kammarkollegiet anser i första hand att ansökan ska avvisas och i andra hand att ansökan ska avslås. Kammarkollegiet anser att de planerade åtgärderna för Hålldammen och Herrgårdsdammen inte utgör utrivning enligt 11 kap 19 § miljöbalken eftersom dämningen avses upprätthållas. Det behövs en kompletterad beskrivning av planerade åtgärder vid Kvarndammen för att avgöra om dammanläggningen kan ha en framtida påverkan på vattenförhållandena även efter utrivning. Med ansökans nuvarande omfattning yrkar Kammarkollegiet att ansökan avslås i den del den avser åtgärder vid Hålldammen och Herrgårdsdammen. Ytterligare underlag behövs innan Kammarkollegiet kan ta ställning till tillåtligheten för åtgärderna vid Kvarndammen.

Tillstånd till utrivning ska enligt 11 kap. 19 § miljöbalken alltid lämnas, men detta innebär också att åtgärderna enligt ansökan måste gå att karaktärisera som en utrivning. Ett tillstånd till utrivning innebär att en befintlig vattenanläggning tas bort i sin helhet, utan att annat sätts i dess ställe, och att den hydrologiska påverkan därmed upphör. Med hänsyn till att en utrivning får komplexa konsekvenser för en rad allmänna och enskilda intressen behöver det sedan vidtas lämpliga åtgärder samt föreskrivas villkor för att tillgodose skyddsvärda intressen enligt miljöbalken.

De sökta åtgärderna innebär enligt Holmen Skog att det utförs fullödiga utrivningar av vattenanläggningarna. Ansökan beskriver dock en situation där åtskilliga delar av vattenanläggningarna behålls och har en fortsatt inverkan på vattenförhållandena.

Vid Hålldammen och Herrgårdsdammen kommer den pågående dämningen av vattendraget upprätthållas genom att utskov ersätts med nya dämmande anläggningar. På ett generellt plan är beskrivningen av de planerade åtgärderna otillräcklig och svårbedömd. Holmen Skog anger att den översiktliga beskrivningen motiveras av att det inte med en rimlig insats på förhand går att förutse eller mäta förhållandena som råder när utrivning påbörjas.

Syftet med en utrivning motiveras i vissa avseenden att genomförandet kan beskrivas på ett mer övergripande vis än då en ny verksamhet påbörjas. Däremot bör Holmen Skog under alla omständigheter kunna visa att utrivningen bland annat resulterar i att den hydrologiska påverkan från vattenanläggningen upphör och att de planerade åtgärderna kommer leda till en funktionell vattenmiljö. I den tekniska beskrivningen (aktbilaga 2) presenteras inga måttsatta typlösningar som är av direkt relevans för någon av de aktuella åtgärderna. Holmen Skog har inte visat att den utrett de föreslagna åtgärderna i en omfattning som gör det troligt att de kommer vara praktiskt genomförbara och uppnå sitt syfte.

Kammarkollegiet har följande detaljerade synpunkter i relation till de planerade åtgärderna:

Hålldammen

- *Två reglerbara utskov tas bort – sättluckor och anslutande betongkonstruktioner rivs.*
- *En stentröskel anläggs uppströms dammen på så sätt att dagens vattennivå i dammen bibehålls.*
- *Betongkonstruktionen i dammens norra del behålls och fungerar som utskov vid framtida extrema höglöden.*

Vattenanläggningen utgörs av hela den dämmande anläggningen. Utrivning av reglerbara utskov och anläggande av en stentröskel för att bibehålla vattennivån ovan dammen innebär att vattenverksamheten fortsätter.

Kvarlämnande av betongtröskel i norra delen av dammvallen och dess funktion som bräddavlopp i framtiden innebär att det är en befintlig vattenanläggning som kommer fylla en fortsatt dämmande och avledande funktion.

I miljökonsekvensbeskrivningen anger Holmen Skog att de planerade åtgärderna eliminerar riskerna för dammbrott och översvämningar. I ansökan anges dock att ”en effekt av minskad risk för olyckor och tillbud uppnås”. Det är mycket oklart vad Holmen Skogs bedömning av riskerna är och det saknas underlag som visar att det inte skulle kvarstå några risker förknippade med dammen efter att de planerade åtgärderna utförts. Påståendet om en eliminerad risk ifrågasätts eftersom kvarvarande dammvall av allt att döma kommer ha en betydande, om inte oförändrad, dämmande funktion och ett fortsatt underhållsbehov även i framtiden. Det är särskilt angeläget att klargöra de framtida riskerna med dammen eftersom den har en incidenthistorik och saknar underlag avseende konstruktion och skötsel.

Kvarndammen

• *En större del av dammvallen rivs ut och ett naturligt kvillområde med flera fåror återskapas.*

Ansökans beskrivning av åtgärden är bristfällig. Det behöver anges i vilka delar utrivning av dammvallen är avsedd att ske samt hur sökanden på förhand bedömt att det valda alternativet säkerställer fria vandringsvägar för berörda fiskarter.

Kvarlämnas delar av dammvallen behöver det bedömas om dessa delar kan ha en fortsatt påverkan på vattendragets hydrologiska förhållanden. Det måste även redogöras för om kvarlämnade delar utgör en framtida rasrisk. Ras av kvarlämnade konstruktioner kan påverka vattenföringen. Kompletteringen bör även innehålla en mer utförlig teknisk beskrivning av åtgärden, inklusive ritningar.

En mindre del av vattenspegeln ska möjligtvis behållas genom att en överfallströskel i sten byggs. Åtgärden förefaller inte omfattas av ansökan, men kräver som utgångspunkt tillstånd innan den utförs.

Herrgårdsdammen

- *Befintliga utskov rivs.*
- *En stentröskel anläggs 20-30 m uppströms befintlig dammvall för att bibehålla befintlig vattenspegel.*

Vattenanläggningen utgörs av hela den dämmande anläggningen. Det framgår inte om de delar av dammen som lämnas kvar kommer befinna sig i vattenområdet och ha en fortsatt påverkan på vattenföringen.

Utrivning av reglerbara utskov och anläggande av en stentröskel för att bibehålla vattennivån ovan dammen innebär att en ny dämmande anläggning anläggs och att pågående vattenverksamhet fortsätter.

Under samrådet inkom Kammarkollegiet med ett yttrande och påtalade vikten av att inventera skyddade arter och nyckelbiotoper som kan påverkas av en utrivning. Kammarkollegiet konstaterar att Holmen Skog inte har beaktat dessa synpunkter och vidhåller att det behövs inventering av skyddsvärda arter och bedömning av påverkan på de nyckelbiotoper som anges i miljökonsekvensbeskrivningens nulägesbeskrivning. Inventeringen bör omfatta hela vattendraget, inklusive strandområden, från Hålldammen och ner till Långvindsåns utlopp i Bottenhavet nedströms Herrgårdsdammen.

Vidare saknas det en generell bedömning av påverkan på vattenområden uppströms Hålldammen. Det bör åtminstone redogöras för vilka nivåvariationer i sjön som kan förväntas jämfört med dagens situation.

Det framgår inte vilka överväganden som ligger bakom Holmen Skogs utgångspunkt att nivån på uppströms vattenyta vid Hålldammen och Kvarndammen ska behållas. Holmen Skog har heller inte utrett konsekvenserna av ett alternativ som innebär fullständig utrivning av samtliga dammar.

Norrhälsinglands miljö och räddningsnämnd (Nämnden) anser att en utrivning av dammarna i Långvindsån är en mycket god möjlighet att återge vattendraget stora delar av sin tidigare naturliga karaktär.

Fiskvandringen i vattendraget bedöms förbättras betydligt om omlöpen avvecklas till förmån för dammutrivningar. Samtidigt har regleringen av vattendraget fungerat dåligt då denna inte utförts följsamt utan utgjorts av tvära kast mellan låga och höga flöden med hastiga torrläggningar av omlöp och strömvattenbiotoper som orsakat fiskdöd och andra problem i ett vattendrag där kommunen arbetat för en återetablering av havsöring och för att gynna befintliga bestånd av bland annat flodnejonöga och flodkräfta. Vattendraget har, om man kommer tillrätta med regleringsproblematiken och vandringsmöjligheterna. Även potential att utgöra ett mycket viktigt lek- och uppväxtområde för en mängd kustlevande fiskarter såsom ål, lake, abborre, gädda, nors med flera. Holmen Skog eftersträvar bästa möjliga lösning för vattenfaunan samtidigt som det är mycket viktigt för dem att ansvaret för anläggningarna försvinner. Mest komplicerat är det vid Hålldammen tydligen att lösa frågan med detta då de anser att om de ska bredda befintligt omlöp eller nyttja ursprungsfåran för lösning blir anläggningen i form av dammvall kvar. Därav förslaget vid Hålldammen.

Vid varje damm är det viktigt att skapa en så låglutande lösning som möjligt för att skapa passerbarhet även för vandringssvaga arter men inte minst för att på detta sätt ta till vara på fallhöjden vid respektive damm och skapa viktiga arealer strömmande ersättningsbiotoper för de partier av vattendraget som fortfarande kommer att vara indämda. Detta gäller framförallt vid Hålldammen och Herrgårdsdammen där nuvarande vattennivå är tänkt att behållas. En för brant lösning medför därför inte bara en sämre fiskvägslösning utan även att värdefulla fallmeter ”slösas bort” då de istället absolut bör användas för att skapa lämpliga strömvattenbiotoper.

Placeringen av föreslagen tröskel anser nämnden vara för långt nedströms vilket ger en onödigt brant lösning. Förslagsvis flyttas tröskeln upp till i höjd med gaveln på

Herrgården (där kanalen börjar). Fallhöjden kan då fördelas ut över en sträcka av 90 m vilket ger en lutning av ca 2 %.

En sänkning av vattennivån i Kvarndammen med 2-2,5 m anses bra då indämda sträckor åter blir strömsatta. För att fördela ut fallhöjden över så lång sträcka som möjligt bör huvuddelen av vattnet rinna på platsen för befintlig överfallsdamm i nordöstra änden av dammspegeln när arbetet är utfört. Denna utloppsfåra bör vara den ursprungliga fåran och att välja den ger också mer strömvattenarealer. Att släppa huvuddelen av flödet vid nuvarande regleringsdamm (i sydöstra delen av dammspegeln) anses medföra en alldeles för brant fiskvägslösning och slösar fallmeter.

En lutning på 1-2 % från Hålldammen är bra. Inmätning av fallhöjden på platsen 2021-03-16, ger en fallhöjd över dammen på 3,75 m vy-vy. Med 2 % lutning innebär det att överkanten på den nivåhållande tröskeln hamnar 180 m upp i Hålldammen och inte 25 m (15 % lutning) som det antyds i principskissen. En sådan utfyllnad i Hålldammen anses orimlig och mycket kostsam. Samtidigt visar inmätning av ursprungsfåran att om denna används med 2 % lutning i de övre delarna så återstår bara 1,7 m att fördela uppströms dammvallen då en tröskel 50 m nedströms dammen är relativt hög. Denna fallhöjd kan således fördelas ut på 85 m och grävas som ett omlöp och ny åsträckning längs norra stranden. Alternativt breddas befintligt omlöp så att hela vattendraget tar denna sträckning.

Då Holmen Skog vill slippa ansvar för dammvall och anläggning behöver detta lösas. Förslagsvis fylls material längs dammvallen och ca 20-30 m ut i Hålldammen för att stärka upp och säkra området. Denna utfyllnad blir långt mindre än föreslagen åtgärd med en tröskel med lutning på 1-2 %. Nämnden förordar i första hand att den ursprungliga fåran nyttjas då större andel strömvattenbiotop återskapas och ån återfår delar av sin ursprungliga sträckning. Ett alternativ som förmodligen är det bästa ur ett vattendragsperspektiv är att man sänker den dämnda vattennivån till en ursprunglig nivå och istället lägger en tröskel i sundet uppströms Hålldammen för att bibehålla vattennivån i Norasjön.

A.T motsätter sig i sak inte ansökan men han yrkar ersättning för värdeminskning på hans fastighet med 900 000 kr. Han anser att det ska säkerställas med vattentillförseln till den mindre dammen vid hans fastighet. Han saknar inventeringar av artförekomsten i vattenmiljön och att artskyddsfrågan ska behandlas i ansökans miljökonsekvensbeskrivning

K.S har yttrat sig. Han är oroad över att utrivningen kan innebära en sänkning av nivån i hans brunn. Han vill att Holmen Skog ska förpliktas ersätta honom om hans brunn sinar. Dessutom saknar han en konsekvensutredning avseende olika grodarter längs Långvindsån och i intilliggande våtmarker.

Långvinds Byalag har yttrat sig. Byalaget motsätter sig detta och hänvisar till att stora kulturhistoriska värden gå förlorade om Holmen Skog får riva en eller flera av de kvarvarande, historiska dammarna i Långvinds bruk, som uppströms är Hålldammen, Kvarndammen och Herrgårdsdammen. Långvinds bruk är ett bruk från 1687 med en lång historia, först som järn-, jord- och skogsbruk och sedan (från 1959) som enbart skogsbruk. Dammarna är fortsatt en central del av Långvinds bruk. Fastighetsägare längs Långvinds ström som har grävda brunnar riskerar att få sämre eller inget vatten i sina brunnar.

HOLMEN SKOGS BEMÖTANDE AV INKOMNA YTRANDEN

K.S lyfter frågan om det finns en risk för att hans vattenbrunn sinar som en följd av utrivningarna. Han anför att den enda åtgärden som har gjorts av Holmen Skog är kontroll och provtagning av brunnen, och att resultatet från detta inte har redovisats till honom. Dessutom saknar han en konsekvensutredning avseende olika grodarter längs Långvindsån och i intilliggande våtmarker. Han framställer ett yrkande om skadeersättning för det fall utrivningarna leder till att hans brunn sinar. Holmen skog har anført att den utförda provtagningen i K.Ss brunn syftade till att fastställa referensvärden för att efter utrivningarna kunna bedöma om skada har uppstått. I ansökan redovisas resultat från mätning och analys. Som anføres där förutses i nuläget inte någon skada på brunnen. Holmen

Skog hänvisar därför till möjligheten att efter utrivningarna, anmäla oförutsedd skada. Vad K.S anför om olika grodarter bemöts.

Nämnden lyfter fram ett antal positiva effekter av utrivningarna och lämnar synpunkter på utförandet.

A.T anför genom sitt ombud att han inte motsätter sig utrivningen av Kvarndammen, men att han anser att mer omfattande skyddsåtgärder behövs, nämligen åtgärder som säkerställer vattentillförseln till den mindre dammen vid hans fastighet.

Han godtar inte den erbjudna skadeersättningen. Dessutom efterfrågar han inventeringar av artförekomsten i vattenmiljön och att artskyddsfrågan ska behandlas i ansökans miljökonsekvensbeskrivning. Holmen Skog har under målets handläggning justerat ersättningserbjudandet och anser att 400 000 kr är en tillräcklig ersättning. Holmen Skog kan godta en sådan skyddsåtgärd som A.T föreslår (vattentillförsel till dammen), så länge något underhållsansvar inte uppstår för Holmen Skog men det erbjudandet är i så fall fristående och ersätter ersättningserbjudandet. Holmen Skog delar A.Ts uppfattning att stora delar av Långvinds samhällsstruktur är utformade med anpassning till dammarna. Hänsyn till detta har tagits vid den fastighetsvärdering som ligger till grund för ersättningserbjudandet. Vad A.T anför om behov av artskyddsinventering bemöts.

Länsstyrelsen anser att den ansökta verksamhetens påverkan på de allmänna intressena blir begränsad och därmed kan tillåtas, men att kulturvärdena vid Kvarndammen måste utredas innan arbetena kan påbörjas där.

Holmen Skog delar inte länsstyrelsens uppfattning att 2000 års rapport bara tar upp byggnaderna inom bruksområdet och inte själva dammarna, och vill samtidigt understryka att det endast är själva dammarna, inte några byggnader, som ska tas bort i samband med utrivningen. Holmen Skog hänvisar till rättsfallet avseende

utrivning i Järleån (Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom den 18 mars 2021 i mål nr M 1785-20) angående överväganden vid en utrivning där helhetsintrycket av kulturmiljön kunde anses påverkas negativt genom en utrivning (och där dessutom riksintresse för kulturmiljövården förelåg). Ansökt utrivning beviljades.

Holmen Skog har inte någonting emot att utifrån länsstyrelsens önskemål försöka att spara t.ex. vissa delar av landfästen och rester av dammen m.m. Detta är emellertid endast möjligt i den utsträckning det samtidigt går att genomföra utrivningen med ett, utifrån övriga beskrivna aspekter, godtagbart resultat.

Holmen Skog noterar att länsstyrelsen anför att den inte har kännedom om några speciella naturvärden längs den aktuella sträckan av Långvindsån, och att länsstyrelsen bedömer att den nyckelbiotop som finns längre nedströms på södra sidan av Herrgårdsdammen inte kommer att påverkas av planerade arbeten vid dammarna.

Länsstyrelsen föreslår ett antal tillägg till de i ansökan föreslagna villkoren. Holmen Skog har inte någon invändning mot länsstyrelsens förslag, bortsett från frågan om kulturmiljöinventeringar vid kvarndammen.

Kammarkollegiet, har anført att ansökta åtgärder inte kan betraktas som en utrivning enligt 11 kap. 19 § miljöbalken, om dämning på något sätt avses att upprätthållas. Dessutom anför Kammarkollegiet att det behövs en inventering av skyddsvärda arter och en bedömning av påverkan på nyckelbiotoper. Slutligen anser Kammarkollegiet att det saknas en generell bedömning av påverkan på vattenområdet uppströms Hålldammen och att det saknas en alternativredovisning avseende vilka överväganden som ligger bakom Holmen Skogs utgångspunkt att nivån på uppströms vattenyta vid Hålldammen och Kvarndammen ska behållas, samt att Holmen Skog inte har utrett konsekvenserna av ett alternativ som innebär fullständig utrivning av samtliga dammar.

Kammarkollegiet menar att alla dämmande strukturer måste plockas bort för att Holmen Skog ska kunna avsluta den bedrivna vattenverksamheten. Holmen Skog delar inte den uppfattningen. Berörda områden har varit uppdämda under mycket lång tid och stora delar av Långvinds samhällsstruktur är utformade med anpassning till dammarna.

Åtgärder enligt Kammarkollegiets förslag skulle innebära mycket stora förändringar av området, något som Holmen Skog vill undvika. Utrivningar enligt Holmen Skog ansökan är mycket vanliga när det handlar om återställning av dammar/sjöutlopp där dammarna saknar funktion. Samma principiella metodik och ansökningsförfarande har tidigare nyttjats vid stora restaureringsprojekt, se t.ex. Vindel River LIFE (Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-09-26 i mål nr M 1197-16). I det målet föreskrevs t.o.m. genom villkor att sökanden skulle anlägga en tröskel för att säkerställa vattennivå och fiskvandring.

Holmen Skog anser vidare att inlämnad ansökan med bilagor utgör ett tillräckligt underlag för att ge förståelse kring att ån återfår ett naturligt flöde och att detta fluktuerar med den naturliga tillrinningen. Kammarkollegiet konstaterar självt att genomförande kan beskrivas på ett mer övergripande sätt vid utrivningar. Utformning av åfåran och strandbrink kommer att harmonisera med den närliggande miljön och uppbyggnad kommer att ske på sådant sätt att risker för erosion och ras minimeras, även om sådana naturligt förekommer i vattendragen.

Bredder på trösklar och tröskelkrön dimensioneras så att avbördningskapaciteten med marginal överskrider dagsläget och vattenytor uppströms trösklar förväntas fluktuera betydligt mindre jämfört med nuvarande situation.

Kammarkollegiet påpekar att alternativet en fullständig utrivning ej utretts, vilket är helt riktigt då detta, av skäl som anförs ovan, aldrig har bedömts vara aktuellt. Kammarkollegiet efterfrågar även en alternativredovisning och överväganden som underbyggt beslutet att kvarhålla nuvarande nivå på vattenyta i Hålldammen. I enlighet med vad som ovan nämnts anser Holmen Skog att avslutande av

vattenverksamheten inte är likställt med att alla dämmande strukturer måste avlägsnas. Då Holmen Skog i ett tidigt skede beslutade att försöka nå målet med minsta möjliga påverkan och förändring av området, saknades behov av en sådan redovisning. Ett fullständigt utrivande av t.ex. Hålldammen (som funnits sedan 1600-talet) skulle innebära mycket stor påverkan på områdena både uppströms och nedströms och skulle medföra betydande förändringar av områdets struktur och förutsättningar för det akvatiska livet.

Vad gäller frågan om vad som anses som en fullständig utrivning, kan följande anföras: Enligt R.S kommentar till vattenlagen, förstås med utrivning *borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts istället* (R.S, Vattenlagen med kommentar, upplaga 1:1, s. 261). Eftersom ägarens begäran om utrivning enligt bestämmelsen i nuvarande 11 kap. 19 § miljöbalken alltid ska bifallas, såvida det inte är fråga om sådant övertagande av underhållsskyldigheten som följer av 11 kap. 20 § miljöbalken, får prövningsfrågan enligt kommentaren inriktas på frågor om *sättet och ordningen för utrivningen* för att skador och olägenheter ska förhindras eller minskas, bl.a. genom föreskrifter om återställningsåtgärder (a.a.s. 260). Holmen Skog ansöker om att få avsluta vattenverksamheten vid de tre dammarna.

Stora delar av Långvinds samhällsstruktur har tillkommit efter dämningarna och därmed anpassats till dessa. Dessutom finns det strukturer bl.a. i dammvallar som härstammar från ännu äldre tider, och som en utrivning måste förhålla sig till. En genomgång av beviljade utrivningar, se t.ex. Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom den 24 september 2018 i mål nr M 630-18 (s. 9), påvisar att sökanden ofta beskriver den sökta utrivningen som en återgång till "mer naturliga förhållanden". I domen avseende en utrivning i Vindelns (Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom den 26 september 2016 i mål nr M 1197-16), föreskrevs villkor för utrivningen att sökanden skulle anlägga en tröskel för att säkerställa vattennivå och fiskvandring. Det är heller inte ovanligt att diskussion inför utrivning förs om att behålla delkonstruktioner som underlättar t.ex. gång- eller skoteröverfart eller som i viss utsträckning bevarar kulturmiljön.

Holmen Skog vill bli befriad från sitt ansvar såsom dammägare. Den utrivning som Holmen Skog alltså har rätt att göra, såvida inte annan väljer att överta dammägaransvaret, måste göras på ett varsamt sätt med lösningar som står sig för överskådlig framtid. Holmen Skog delar alltså inte det synsätt som Kammarkollegiet ger uttryck för.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling den 30 och 31 maj 2022. Syn har hållits.

Förutsättningar för prövning i sak

Mark- och miljödomstolen konstaterar att Holmen Skog har erforderlig rådighet. Domstolen gör vidare bedömningen att den utredning som presenterats i målet är tillräcklig och att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas. Från remissmyndigheterna har framförts att det föreligger brister i utredningen, framförallt gällande kulturmiljöunderlag. Detta gäller främst vid Kvarndammen där det kan finnas fornlämningar och om det finns fornlämningar krävs tillstånd enligt kulturmiljölagen (1988:950). Domstolen bedömer att det material som presenterats är tillräckligt och konstaterar samtidigt att om fasta fornlämningar skulle påträffas gäller kulturmiljölagens tillståndsplikt vid sidan av miljöbalken. Detta, tillsammans med de åtaganden om kulturmiljöhänsyn som Holmen Skog gjort, bedömer domstolen vara tillräckligt för att domstolen ska kunna avgöra tillåtligheten av de ansökta åtgärderna.

Kan ansökan hanteras som en ansökan om utrivning?

Ansökan avser utrivning av befintliga dammar. Av 11 kap. 19 § miljöbalken följer att tillstånd alltid ska lämnas till utrivning av en vattenanläggning om det inte möter hinder enligt 11 kap. 20 § miljöbalken. Kammarkollegiet har anfört att bestämmelsen i 11 kap 19 § miljöbalken förutsätter att alla anläggningsdelar tas bort i sin helhet, utan att annat sätts i dess ställe, och att den hydrologiska påverkan av anläggningen därmed upphör. Då alla anläggningsdelar inte avses att avlägsnas är

ansökan inte att anse som en ansökan om utrivning. Holmen Skog har vidhållit att ansökan kan prövas som en ansökan om utrivning men har i andra hand ansökt om ändring av verksamheten i enlighet med vad som i övrigt framgår av ansökan. Vad gäller att ansökan kan hanteras enligt 11 kap 19 § miljöbalken har Holmen Skog hänvisat till R.S kommentar till vattenlagen, där det framgår att med utrivning *borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts istället* (R.S, Vattenlagen med kommentar, upplaga 1:1, s. 261). Eftersom ägarens begäran om utrivning enligt bestämmelsen i nuvarande 11 kap. 19 § miljöbalken alltid ska bifallas, såvida det inte är fråga om sådant övertagande av underhållsskyldigheten som följer av 11 kap. 20 § miljöbalken, får prövningsfrågan enligt kommentaren inriktas på frågor om *sättet och ordningen för utrivningen* för att skador och olägenheter ska förhindras eller minskas. Holmen Skog hänvisar vidare till några avgöranden från mark- och miljödomstolar där bland annat den sökta utrivningen beskrivs som en återgång till "mer naturliga förhållanden". Mark- och miljödomstolen konstaterar att även om anläggningen avses att kvarlämnas så kvarlämnas inga delar som har till syfte att dämna vattenflödet. Från flera remissmyndigheter har dessutom framförts värdet av att vissa delar av anläggningen bevaras av kulturmiljöhänsyn. Domstolen bedömer att sammantaget att ansökan kan hanteras som en ansökan om utrivning enligt 11 kap 19 § miljöbalken. Holmen Skog anläggningens är ägare och därmed behörig att ansöka om tillstånd till utrivning.

Kan tillstånd till verksamheten lämnas?

Mark- och miljödomstolen bedömer att ansökan i allt väsentligt uppfyller de krav man kan ställa på en ansökan enligt 11 kap. 19 § miljöbalken. Ansökan är förenlig med hänsynsreglerna i miljöbalken och innehåller tillräckliga utredningar för att kunna avgöra målet och föreskriva nödvändiga villkor med hänsyn till motstående intressen. De planerade åtgärderna bedöms bidra till att miljökvalitetsnormerna uppnås.

Det har under målets handläggning framförts farhågor om vattentillgången i brunnar i området. Domstolen delar i dessa delar Holmen Skogs uppfattning att sådana

frågor, om de uppstår, får hänskjutas till domstolen för prövning som en oförutsedd skada. Domstolen bedömer att tiden för anmälan av oförutsedd skada bör vara längre än Holmen Skog föreslår och förordnar om en tid om tio år. Mark- och miljödomstolen förutser inga övriga direkta skador på motstående intressen vid en utrivning, bortsett från påverkan på fastigheten B. Sammantaget gör mark- och miljödomstolen bedömningen att tillstånd till utrivning i enlighet med ansökan ska ges.

Villkor

Holmen Skog har föreslagit ett antal villkor. Länsstyrelsen har föreslagit komplettering av villkoren i vissa delar. Holmen Skog har i allt väsentligt accepterat länsstyrelsens tillkommande villkorsförslag. Mark- och miljödomstolen föreskriver villkor i enlighet med detta.

Kontroll

Domstolen anser det befogat att föreskriva ett villkor om kontrollprogram vilket ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas.

Skadeersättning till ägaren till B

Holmen Skog har gjort bedömningen att fastigheten B, som ägs av A.T, påverkas mer än marginellt. En värdering enligt 31 kap. 19 § miljöbalken har utförts och med utgångspunkt från denna erbjuder Holmen Skog en skaderersättning om 400 000 kr. A.T har tillbakavisat Holmen Skogs ersättningserbjudande och yrkar ersättning med 900 000 kr.

Holmen Skog AB har i sin bedömning av marknadsvärdesförändringen på fastigheten konstaterat att underlag för en egentlig ortsprisanalys saknas. Istället har använts en modell som bland annat utgår från närhet till strand som värdepåverkande faktor vid fastighetstaxering.

A.T har till stöd för sitt ersättningsyrkande hänvisat till värdeintyg samt åberopat vittnesförhör med fastighetsmäklaren Kajsa Barkholt Nord. Kajsa

Barkholt Nord har uttalat sig om fastighetsvärdet samt den värdepåverkan som utrivningen kan förväntas innebära.

Domstolen gör följande bedömning. Enligt 31 kap 19 § miljöbalken ska den som får tillstånd till utrivning av en vattenanläggning betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Det är enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer fastighetsägaren som har bevisbördan om han anser att en högre ersättning ska utgå. Bedömningen av skadan grundar sig på en bedömning av marknadsvärdet före och efter utrivningen. Såväl marknadsvärdet som påverkan på detta är svåra att bedöma. Domstolen bedömer att den av Holmen Skog tillämpade modellen inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till att det är fråga om en särpräglad fastighet som genom sin belägenhet och kulturhistoriska karaktär avviker från vad som allmänt förekommande. Domstolen konstaterar dock samtidigt att vad A.T visat om fastighetens värde och vilken värdepåverkan utrivningen kan ifrågasättas. Med utgångspunkt från detta fastställer domstolen, med stöd av 31 kap 19 § miljöbalken, den skäliga ersättning som ska utgå till 600 000 kr. Det har under målets handläggning förts diskussioner om att en viss vattenspegel skulle kunna bibehållas i anslutning till bostadshuset. Holmen Skog har förklarat sig villig att genomföra detta men kostnaden för åtgärden i så fall ska avräknas från den ersättning som döms ut till fastighetsägaren. Domstolen konstaterar att parterna råder över frågan och domstolen ser ingen anledning att hantera detta vidare.

Rättegångskostnader

Remissmyndigheter och A.T har yrkat ersättning för rättegångskostnader i enlighet med vad som framgår av domslutet. Holmen Skog har medgett detta och fastställer därför rättegångskostnadsersättningen i enlighet med yrkandena.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att ändra den tidigare preliminärt fastställda avgiften, med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgifter för

prövning och tillsyn enligt miljöbalken, om 1 500 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD- 01)

Överklagande senast den 8 september 2022.

Lars Nyberg

I domstolens avgörande har deltagit Stf chefsrådmannen Lars Nyberg, ordförande, och tekniska rådet Jari Hiltula samt de särskilda ledamöterna Bengt Gruvin och Thure Mårtensson.